

TRIPTIC MAZILU :

- Don Juan moare ca toți ceilalți
- Treziți-vă în fiecare dimineață
- Inundația

Teodor Mazilu e un caz special pentru teatrul nostru : dintre autorii de dramaturgie românească modernă, a fost poate cel mai jucat, disputat, comentat. Volumul exegezei critice depășește considerabil pe cel al operei, cronică orală e o chestiune de domeniu public, toată lumea are cite o teorie și ote o definiție (Mazilu-moralistul, Mazilu-mizantropul, Mazilu-naivul, Mazilu-cinicul, Mazilutimidul etc. etc.); iar scriitorul se amuză încercând toate aceste măști și înlăturându-le apoi, cu același zâmbet fin și discret. Ceea ce nu simplifică lucrurile, pentru că, totuși, fiecare dintre interpretări e, pînă la un punct, adevărată, dar nici una nu-l poate fixa, „descifrîndu-l“ odată pentru totdeauna. Poate că definitorie e tocmai această polivalentă, care deschide spre literatura lui tot atîtea uși cîți cititori (și virtuali spectatori) există.

Alegîndu-l, teatrul a intuit în orice caz esențialul : că piesele lui conțin fundamentale resurse inovatoare, a căror explorare e de natură să-i îngăduie o înnoire în sens integral — tematică, a limbajului de spectacol, a eternei actorii însăși. După patru premiere, în pragul celei de-a cincea (nu desconspirăm nici un secret : *Acești nebuni fățarnici*, publicată în revista noastră, anunțată de Teatrul „Bulandra“, e așteptată, datorită calității aparte a textului, ca un veritabil eveniment teatral), Teodor Mazilu își confirmă statutul de unicat ; experiența pe care o propune teatrului nu seamănă cu nimic altceva și poartă de fiecare dată o pecete de neconfundat.

O lectură grăbită poate lua această pecete drept autopastașă ; Mazilu are o tehnică literară cam univocă, nu face prea des efortul să imagineze o construcție aptă de autoîmișcare, păstrîndu-și în desfășurare surpriza inițială ; și uneori plătește acest dispreț printr-o formă artistică rebarbativă. Dar asemănarea dintre piesele lui se oprește la suprafață. Ceea ce se schimbă este însuși orizontul ; obiectul analizei este mereu, cum s-a spus de atîtea ori, *prostia*, însă înțelesul noțiunii se lărgeste. Literatura lui Teodor Mazilu își are propria ei dialectică. Scriitorul a pomit de la disoluția caracterului în accepțiunea clasică ; acidul picurat depărtea esența de aparență, dar reacția nu decurge conform tradiționalei operații a demascării și rușinării viciului. Aparența liberă, lustruită de bu-

nele zănze ale convenției sociale, tinjese după altă esență, inaccesibilă. Personajele din *Prostii sub clar de lună*, din *Somnoroasa aventură*, din unele schițe dramatice ale ciclului *Tandrețe și abjecție* revendicau un sentiment omenesc, o suferință, un regret, dreptul la un gest spontan, la o eroare sinceră ; dar înlăuntrul lor, sub înfățișarea cea mai prosperă, mecanismul de ceasornic al vieții era oprit. Indivizii aparținînd acestei umanități degradate l-au condus pe scriitor la examinarea resorțiilor procesului de degradare însuși. Mazilu e preocupat de înstrăinarea omului de sine, de alienarea substanței sensibile, receptive, mobile, a spiritului ; de tot ce deviază ființa vie de la normal, „prostind-o“, adică luîndu-i mințile, orbînd-o, înfîgîndu-i în creier *ideea fixă* ce-i falsifică existența. Ideea fixă materializează obsesia comună devenită acută, e rezultatul unei presiuni exterioare ce depășește rezistența insului, acesta e prins într-un angrenaj, face atîtea eforturi ca să se mlădieze după ce i se pare a fi norma socială favorabilă, încît se rupe de ființa sa autentică și n-o mai poate regăsi. Din moralist autor de satire, cum era categorisit nu de mult, Mazilu se deplasează spre o viziune filozofică proprie, de coloratură tragică.

Teatrului, Teodor Mazilu îi pune o problemă cu totul nouă : de tonalitate. El nu povestește întâmplări, după rețeta cea mai veche, dar nici nu propune dezbateri teoretice, cum pretinde dramaturgia de idei *dernier cri*. Ipostazele sale dramatice sînt, pe de o parte, abstracțiuni, pe de alta, sînt îmbibate de o concretețe sesizantă. Din miezul platitudinii voluptuos examinate pe toate fețele țîșnește un nu știu ce fantasc și îngrijorător, care descoperă răului acceptat, intrat în obișnuință, dimensiuni monstruoase. Pentru că n-are nici un fel de tabu-uri, pentru că nu acceptă nimic ca demonstrat, el scrutează totul cu ingenuitatea dezarmantă și necruțătoare a copilului, iar privirea aceasta neuzată, ca a altui Mic Prinț dintr-o îndepărtată planetă, face să explodeze banalul în revelație. O lume ciudată se deschide, cu vocația absurdului, a zadarnicului, a confuziei. Timbrul particular provine din amestecul de înghețat și fierbinte, de observație realistă fidelă și de joc intelectual subtil, detașat. Trei condiții sînt obligatorii pentru înscenarea acestui fel de teatru, și toate trei îl împing spre înnoire : clarviziunea, simțul justeii măsurii și densitatea.

Tripticul de la Teatrul Mic (regia Emil Mandric ; scenografia Ștefan Hablinski) reunește într-un arc larg momente diferite pe spirala creației scriitorului ; de aici dificultatea, dar și interesul special al unei reprezentări notînd deosebiri, dar dezvăluînd unitatea de structură. Poate că ar fi fost de preferat un montaj ascendent, începînd cu *Inundația* ; s-ar fi evidențiat astfel devenirea ideii. Întrucît nu avem de-a face

Tatiana Ieckel (Maria Magdalena) și Ion Marinescu (Don Juan) în „Don Juan moare ca toți ceilalți”

cu un spectacol unitar, ci cu trei piese și spectacole separate, discuția poate începe de oriunde.

INUNDAȚIA e ipoteza cea mai simplă: prostii mai sînt considerați ca indivizi, iar prostia incriminată e una din cele mai răspîndite, iluzia, ca să zicem așa, de rangul întâi — aceea că poți avea, dobîndi, stăpîni totul, și reușind, poți accede astfel la fericire. Se disecă deci alienarea prin materie, din alt unghi însă decît al reprezentării comune. De obicei, victimele setei de înavuțire se abrutizează alergînd după cît mai multe obiecte, viața lor e o goană istovitoare, în care nu mai rămîne vreme și energie pentru bucuria sufletului. Eroare, spune Mazilu, această imagine satisface nevoia de compensație, dar e o prejudecată: eroii săi sînt odihniți și senini, ei huzuresc într-un prea-plin de „bunuri materiale și spirituale”, își îmbuibă spiritul la fel cum și-ar îmbuibă trupul. Prețul plătit e altul — îndepărtarea de realitate, un soi de suspendare în vid, anestezia plăcerii. Escalada satisfacțiilor e inutilă, ea nu mai stimulează nimic. Există o dezumanizare prin abuz de frumos și de bine. Spectacolul e aici cel mai aproape de text; personajele își vorbeac ca printr-un strat de vată, nu se pot atinge. Dacă balansoarul și papagalii uriași, imagine prea vulgară a idealului burghez de confort și opulență, contrazic propria intenție a creatorilor, invazia baloanelor albe e o soluție inspirată, care plasticizează asfixia

cu „vești bune”, lipsa de sens a reușitei în sine, fără necesitate.

DON JUAN MOARE CA TOTI CEI-LALȚI e nucleul care decide soarta întregului, fiindcă e piesa cea mai complicată, cu ambițiile cele mai mari și cu cele mai primejdioase capcane. Ipoteza, schematic vorbind, e alienarea concretului uman prin abstracție — dogmă, mit etc.: mitul sacrificială ființa vie, și-o înglobează, pentru că omenirea are nevoie de mit ca să-și echilibreze spaimele și neputința. Fără a-și fi părăsit vechile unelte, Mazilu tentează saltul în alte zone: de la individul-reflex al ideii false urcă spre treptele superioare de generalitate, se interesează de mutațiile care duc la falsificarea ideii, la transformarea ei în monument în care tensiunea vieții s-a stins. Piesa e o ecuație — Don Juan și Maria Magdalena sînt termeni polari ai aceluiași enunț, ei avansează unul spre altul, își intersectează traiectoriile și se despart iar, spre a-și împlini destinul. Capcana care înghețe spectacolul se deschide în chiar substanța literară: o teoremă de o superbă și tăioasă răceală matematică e susținută de-a valma cu argumente amuzant ingenioase, cu scăpărări de cremene ale adevărului, cu giumbușlucuri. Autorul a riscat și a pierdut: distanța pînă la miză e prea mare ca să fie acoperită cu glume de calibrul inteligenței facile. De dragul mizei însă, o regie riguroasă și sobră, știind să evite micile voluptăți ale gratuitului, creionînd cu de-

tașare pasajele minore. ar fi avut șansa să arunce o punte spre palierul de sus al scenei. Dar, mai vitală și mai terestră, gluma e aceea care dă tonul în spectacol; regia îi pune pedala, scenografia supralicitază. actorii diluează și încarcă. Avem deci o comedie groasă, cu un seducător pedepsit, o prostituată răscumpărată în sfîntenie și o regină frivolă, tratați cu toții în manieră modernist-fantezist parodistică, cum se purta acum patru-cinci ani. Paradoxul e că excesul de invenție comică nu amuză și spectacolul trenează. Acțiunile-gag descriu insistent, greoi și plat un Don Juan obosit, a cărui formă periclitată trebuie întreținută printr-o tenace igienă a cochetăriei, o Marie Magdalenă-star de cinema. Caricatura nu aderă deloc la sens. Ceea ce era menit să servească doar drept suport și tentație pentru spectator, introducîndu-l, cu un pretext prin excelență teatral, în lumea esențelor, devine, printr-o răsturnare de planuri, predominant. La senzația de împovărat și fad contribuie din plin cadrul scenografic, excesiv de familiar, de aluziv, de „vorbăreț”.

Abia cu TREZIȚI-VĂ ÎN FIECARE DIMINEAȚĂ ne aflăm la altitudinea caracteristică pentru arta de azi a lui Teodor Mazilu. Bucata e concisă, severă, limpede și strălucitoare ca un diamant, tensiunea tragică nu suportă sincope. Scriitorul contemplă înfiorat granița subțire dintre echilibru și incremenire. „Caracterul”, această primă măsură de ordine în existență, i se descoperă concomitent ca primă formă de moarte. Neputința omului de a se desface din crisalida care, odată ce l-a structurat, a devenit rigidă, ținîndu-l prizonier, determinîndu-l, face parte din complicata dialectică a binelui și răului. Trezindu-se dimineata, insul nu e liber, intact și nou, fiecare gest și act al său s-a copt în căldura embrionară a gesturilor sau actelor de ieri sau de anul trecut, trebuie înseriat ordinii logice a acestora; revolta e imposibilă. Cît de adînc în sine poate el urmări rădăcina ultimă a libertății sale originare, unde începe servitutea față de propria structură? În spectacol străbate ceva din aerul neliniștitor al acestor întrebări. Dialogul dintre Maximilian și Eugen — măștile aceleiași personalități, cea vie, predispusă la iluzie, pierind odată cu trecerea clipei, trecînd la activul tiparului, într-un neînterupt proces de degenerare — e sec, mordant, încărcat de amenințări nerostite. Unele arabescuri de mișcare superflue pot fi ușor trecute cu vederea.

Actoricește, întreaga „seară Mazilu” deschide problema specială a adecvării stilului interpretativ la obiect. De astă dată, reușita nu măsoară nici talentul, nici efortul de elaborare; pur și simplu, actorul iradiază — sau nu. Or, puterea de radiație e aici hotărîtoare, greșeala de distribuție schimbă sensul ideii, o transformă în contrariul său. Dan Nuțu și Vasile Nițulescu nu întîmpină dificultăți, ei pot asimila atmosfera operei cu liniște, în ritmul propriei

respirații, pentru că ființa lor creatoare poartă la rîndul ei un mister, o aură poetică stranie, făcută din candoare și cruzime. O tușă fină de grijă profesională în plus i-ar fi dus la desăvîrșire; și, poate, norocul de a fi distribuiți împreună, cum s-a întîmplat în *Ingrijitorul*, ca fluidul ce-i leagă să circule nestînjinit prin scenă. Amîndoi au avut parteneri buni, atenți, concentrați; Doina Tuțescu și N. Pomoje au acceptat condiția și s-au străduit să fie transparenti pentru sarcina artistică inedită. Mai greu a fost pentru actorii puternic definiți, deprinși să-și afirme rolurile prin date de psihologie, explozii de temperament și atu-uri de farmec. Pe Ion Marinescu, toate acestea l-au trimis în extrema opusă, și tot ce a făcut, cu obișnuita lui siguranță, a fost opac, surd și mut. Tatiana Iekel i s-a subordonat o parte din timp, apoi a încercat o evadare pe cont propriu, parțial reușită. Între secvența Monicăi Ghiuță și cea a lui Arcadie Donos nu se află nici o cale de acces, de asemenea nici între ei și interpretul lui Don Juan.

Tonul potrivit rămîne o speranță pentru viitoarea premieră Mazilu.

I. P.

Dan Nuțu (Eugen) și N. Pomoje (Maximilian) în „Trezii-vă în fiecare dimineată”.

